

پرۇسەي شىعر نووسين و خولقاندنى دەقيكى شىعريى لەزۇر پووهوۋە لەيەكەمىن پۇژى خولقاندنى دونيا دەچىت ..!

ديداريك لەگەل دلاوهر قەرەداغى

سازداني: زانيار مەممەد

شىعر بۇ ھەر بەردەوامە؟ ئەو جادوۋە چىيە لە شىعردا واىكردوۋە كە ئىنسان
ھىشتا شتە تايبەتايىھەكانى خۇي دەباتەۋە ناو دنيای شىعر و لەويپرا بە دواي
خودى خۇيدا دەگەرپىت؟ بۇ پرسكردن دەربارەي شىعر و جادوۋەكان و ئەو
پۇخە چاويدانەگىيەي كە لە شىعردا خۇي ھەشارداۋە، دلاوهر قەرەداغىيمان
دوواند. ئەو گەلىك ھىمانانە دەۋىت و قولايىھەكانى دونياي شىعرمان بۇ
باسدەكات.

زانيار:

وردەكارىيەكانى ھەروھكو " پىكايى سەۋرەيەكى مەست، دووكانى پەپوويەكى
گولفرۇش، كۆتريكى رەشبين، باخىكى خزمم، نيو مستى نوقاۋى گولئىكى ژيان،
ژىر پوشىك لەبەر ھەيوانى مالى لەقلەق، نيوان دەنووكى زەرنەقووتەيەك....."
لە كويۋە سەرچاۋەيان گرتوۋە، بەرھەمى رامانى قوۋلن، يان ھەلچوۋنى
شاعىرانە، يا نىليوت گووتەنى ھەلھاتنە لە ھەلچوۋن، يان ھەستىيارىيەكى
بەردەوام، ياخود ئەمە تايبەتمەندىيەكە و ھەموو ئىنسانىك خاۋەنى نىيە، بەلكو
نەۋە تەنھا شاعىرەكانن خاۋەنى راستەقىنەي ۋەھا تايبەتمەندىيەكن؟

دلواهر قهره داغی:

دهکری لیره دا له و چاوانه بدوین که هر یه کیک له نیمه ژیان و دنیای پیده بینی ئیتر ئه و چاوانه هی شاعیر بن یان هر که سیکی تر. جیاوازییه که به رای من تنها له ویدایه که شاعیر که سیکه له تافی زمان پژاندا و پروبه ریکی بو دهر برین به دسته وهیه و بواری ئه وهی ههیه که گمه خودییه کانی خوی له سهر ئاستی زماندا بئه زمونئ و کاری جیاوازتر به که رهسته کانی نووسین بکا. پرؤسهی شیعر نووسین و خولقاندنی ده قینکی شیعریی به م مانایه له زور پرووه له یه که مین رۆژی خولقاندنی دنیا ده چی، ئه وهی ههیه و نییه وشهیه و ئه وهی ده مینیتته وه یه که فهزای گهره ی سهرمه دییه له ئاژاوه و ته پۆتوز و ته نیایی و نائومیدی و بیسه روبرویی. به رای من ئه وهی له و پرؤسه یه دا جینگه ی له سهر وهستان و سهرنجه بریتیه له قه باره ی ئه و مه ئلوفیه ت و غه رابه ته ی که شاعیر (ئه فرینه ر) له یه ک کاتدا ده ییه خشیت به دنیا، بریتیه له و هارمونییه ته ی که شاعیر له پرؤسه ی ئیشکردنیدا به ئه کسیری زمان، ده ییه خشیت به مانا و وینه دژه کان، ده ییه خشیت به و بوونه وه رانه ی که تا له حزه یه ک له وه و به ر نه بوون و ئیستا هه ن و وه ک به شیکی پیروز له خودا خویان مانیفیستیره ده که ن. لیره دا گهر تنها ئه رکیک که شاعیر هه بییت (بیگومان ئه رکیکی گهر دوونی) ئه وهیه که چوناوچونی له و مافه که ونییه ی خوی له دروستکردنه وه و ده سکاریکردنی دنیا دا به هره مه ند ده بییت. من گهر له م باره یه وه که میک پرکیشی بکه م و پی لیه لبرم ده مه وی بلیم که خودا شه ش رۆژ ئیشی له سهر دروستکردنی دنیا و بوونه وه ره کانی کرد و ئیدی له رۆژی هه وه ته مدا که رۆژی پشووی خوی بوو، ئه رکی ده سکاریکردن و ته واوکردن و ئه وهی که خوی نه یوانی ته واویکا یان لانی که م ئه وهی که گومانی هه بوو له ئه نجامه کانی دا و ئیدیش هیچی بو لینه ده کرا، به یه ک هه گبه ی گهره له گومانه وه، به خشیه شاعیران تا به دریزی سهرده کان مه حکوم بن به ته واوکردن و ده سکاری کردن و ژیان به خشین به شتگه لیک که له بنه رته دا له جینسی خوی، واته له جینسی ته م و ته نیایی بوون. سهرنج بده که مه بده ئه که

هه مان شته، به لام گهر جياوازيهك هه بي، ئهوا له ريژهي هه لگرتني بهرپرسيايي و بهرهمهينانه وهي سه ره له نوئي گومانه كاندايه. باوه پيش ناكه م كه خودا و شاعير له مه سه له يه كي ئاوها چاره نووس سازدا هيند ناكوك بن و له سه ر شتيكي هيند گچكوكه يش له يه كتر زوير بن. به هه رحال گهر خه وشيكي له دونيا و گهر دوندا هه بيت ئهوا هه ر به ته نها خودا لي برپرسيا ر نيه، به لكو شاعير به شيكي زيندووي ئه و بهرپرسيا ريتيه ي ده كه ويته ئه ستو.

زانبار:

نايا شيعر بوونه وه ريكي چيژه به خش، يان نامرازيكي چيژه به خش، يا خود فه زايه كي چيژه به خشه؟ ده كريت خوينه ر له شيعردا به دووي چيدا بگه ريت؟ نايا شيعر كو مه كي نه وه مان ده كات كه خويندنه وه فيكريه كانمان هه رس بگه ين؟ شيعر كو مه كي خه يالمان ده كات؟ نه دي شيعر ده بيت چي بيت؟

دلاوه ر قه ره داغي:

گهر خوينه ر به ته ماي ئه وه بيت له شيعردا به دواي شتيكدا بگه ريت و بيدوزيته وه، ئهوا بيگومان قهت نايدوزيته وه، به لكو ئه وه شيعره ئه و شتانه ده داته خوينه ر كه ده كرئ به دوايانا بگه ريت يان شتگه ليكي بو هه لبگوزيت كه ده كرئ پوژيكي له پوژان به دواياندا بگه رئ يان له دووي كه شفكرديان بيت. به م مانايه شتيك له گهر دوندا هه يه و نو قستانه، شتيك هه يه و له گه ل مه زه نده و دونيا بيني ئيمه دا كه م ده هيني، تينو يتيه ك هه يه و به هيج ئاويك ناشكي، سه فه ريك هه يه و نامانباته وه هيج كوئ، مردنيك هه يه و نامانفه وتيني، ژياننيك هه يه و پراو پري بينين ليورپيژمان ناكا له روانين، ئيدي ئه وه شيعره له له حزه يه كدا له قاقري هه سترديكي قوول به عه ده مييه تدا، ده مانباته وه سه ر ته رايي بوون، ده مانباته وه سه ر ليواري قه ناعه ت و ده مانباته وه به رده مي سه رسامبي و ده سته وه ستان بوون. ئيمه ده شي له شيعردا به دواي هه موو شتيكدا بگه رين و به ته ماحيكي منالانه وه له دووي كرده وه ي هه موو نه ينيه ك بين، به لام دوا جار ئه وه شيعره كه له شتيكدا له دووي ئيمه يه و له پيچي

دېرېځيدا ده ماندۆزيتته وه و نهينيه كي بچكوله يمان به گويدا ده چرپيني كه ده شي
ئيمه هرگيز تا ئه و كاته له دووي ئه و نهينيه نه بووبين.

زانيار:

نه دؤنيس گوتوويه تي (شيعر نه ده بيته پاشكوي رووداو و نه به شيكه له رووداو.
به لكو خوي رووداويكي سه ربه خويه). ناخو دلاوه ر قهره داغي له باره ي
رووداوييي شيعر ه وه چ ده بيژيت؟

دلاوه ر قهره داغي:

بيگومان ناكريت شيعر بيته پاشكوي هيچ شتيك. شيعر خوي له بنه ر ه تا
خو راپسكانه له پاشكويه تي، له خو به ستنه وه به سات و شوين و رووداو و
سه رده مه كانه وه. به لكو ئه وه رو داوه كانن كه هه ولده دن له ساته وه ختيكدا بينه
پاشكوي شيعر تا به لكو شتيك له نه مريي بو خويان فه راهه مكه ن. ئه دي باشه
كي هيليني ده ناسي گه ر له پاشكوي ئه سپه تيژرؤكاني هوميرؤسدا سوارنه بايه
و هاواري خوي ئاميته ي حيله ي شيعريان نه كردبايه، بيگومان ئه وسا دهنگي
ئه ويش وهك دهنگي زور ژني له و شوختريش، به فه راموشي ده سپيردرا و
ئيستايش ئيمه له ئه ليازه دا خو ر ه ي ر ژاني سيحرييمان نه ده ژنه فت. رهنگه
دوني اي كوردي به هوي كاره ساته سياسي به رده وامييه كانيه وه، له هر گه ليكي
تر زياتر باري شاني شيعري خوي به هه لگرتني ئه ركيك كه هي شيعر نييه
قورس كرديت. هينده ي شاعيريكي داهينه ري وهك گوران توانا و كات و
سه ليقه ي خوي به ديار سپي كردني پرچي شيعري بو مؤسكوي جوان و براي
عه ر ه بي چاو ر ه شه وه به هه ده رداوه ده شيا گوران حال يحازر ديوانه كه ي ته ژي تر
بووايه له شيعر گه ليكي جواني وهك پاييز و هيو اي كور. ئه وه ي ئاشكرا شه
ئه وه يه كه هه ميشه زه ر پيه ي ئه و بار گرانييه ي رووداو و كاره ساته كان كه
ده خريته سه ر شاني شيعر، شاعيراني به توانا و داهينه ر له سه ر حيسابي وزه و
حه وسه له و تواناي شيعريي خويان ده يده ن. بيگومان به ديويكي تريدا

پووداواگه لیک که چانسی ئه وه یان هه بوو بیت له کاری شاعیریکی داهینه ردا بوو بیتنه شیعر، ئه وا ئیدی له پووداوا چوونه ته دهره وه و ئه دؤنیس گووته نی خویان بوونه ته پووداوا، بوونه ته جومگه یه کی گرینگ له ئیستاتیکا و له میژوو. ده کری هه ر له مباره یه وه هه ر مامؤستا گۆران خۆی نمونه بی و له شاعیرانی ئه م سه رده مه شمان ناکریت چا و له توانا و هه ژمونی شاعیریکی وه ک کاک شیرکو بیکه س بپوشین. به لام وه ک باس م کرد لای ئه م پیشه نگانه ی شیعی ئیمه ئه وه پووداوا هه کانه ن که بوونه ته پاشکوی شیعر نه ک به پیچه وانه وه شیعر بوو بیته پاشکو، ده نا خو زور جار و لای زور شاعیری تر نه ک هه ر ته نها شیعر خۆی به ملی پووداوا هه کده هه لده واسی به لکو خودی پووداوا هه کده ش له هه موو چه شنه سیحر و وزه یه کی خه یال و دهر برین به تال ده کاته وه.

زانبار:

**چییه وا ده کات شیعیک به نه مریی بمینیتته وه؟ کیش و سه روایه؟ زمانه؟
دونیایی شاعیره که یه تی؟ شیوازه، هاوسمان گووته نی (شیعر نه و شته نییه که
ده گووتریت، شیوازی گووتنی شته که یه)؟**

دلاوه ر قه رده اغی:

له راستیدا زه حمه ته گه ر بمانه وی به وه لامیکی کۆنکریتی و پرسیت ئاساوه به ره و کردنه وه ی ئه و نه یینییه بچین که ئاخو چ شتیک نه مریی به ده قیکی ئه ده بیی ده به خشیت. ئه وه ی ئاشکرایه ئه وه یه که هه موو تیکستیگ هه ر له یه که م ساته وه که ده یه وی خۆی پیشانی دونیا بدات، به بریکی زور دردۆنگی له حه زی مانه وه و ته ماحی جاویدبوونه وه دیت. پیموایه مه سه له ی سه ره کی له ویدا ئه وه یه که ئه و ده نگه ناوه کییه ی که له ناو شیعرده خوره ی دیت، تا کوئ ده گات، تا چه ندیک گه ردوونیییه و هه لگری ئه و فیله یه که ده کریت له ریگه یه وه خۆی به سه ر زه مه ندا تیپه ریئی و در به فه وزا و دوکان و بازاره کانی مه دح و سه نا و میدیا و دم له وه رینه کانی سه ر خوانی فستیقال و بیباکی و هه رزانفرۆشیی و به زم و سه فاسازی و پای کردنی مه عیشه ت و ئیمتیاز و خه لات وه رگرتن بدات. خو ده شیت تیکستیگ له ئیستایدا گه له کومه کیی بیده نگی

لیبکری و بپهراویژینری و سهراپای به سکوت بئاخزیت، بهلام دهشی له سات
 و زهمانیکی ئارامدا، به ههمان گور و تینی دهربرینهوه بگهپیتهوه و وهک زیپری
 ساخ خودان ههمان درهوشهه ئهوههینی بیت. بهلام له ئیستای دونیای کوردیدا
 چ ئومیدیک بو شتیکی لهو جوره نییه. له راستیدا قهدهری به کوردیی نووسین
 و قهتیسبوونی نووسین لهم دونیا کوردییی ئیمه دا که هه لگری بریکی گه ورهیه
 له نائومیدی و وه به رههم هیتانه وهی بوغز و له چالنانی جوانیی، وهک بزنام
 غه میکی گه ورهیه هه موو ئه و قه له مانه ی ئیمه یه که قه دهریان وایه به کوردیی و
 هه ر ده بی تا ماون به کوردی بنووسن. ئیمه ده بی له م پوه وه سوپاسیکی
 گه ورهیه ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی موده ریس و کاک فاتیح و کاکه حه مه ی
 کورپی بکه ین که له و جه نجالییی دونیای ئیمه دا فریا که وتن که مه حوی و
 نالییمان بو چاپ و ساغ بکه نه وه که ئیمه ئه مرۆ له م هه تیوییه گه وره یه دا
 بگه پیتنه وه لایان و تا مردن بیانخویننه وه. له راستیدا کیشکه هه ر بیده نگیی
 کردن له ده قیکی جوان نییه، به لکو مه ترسییه که له وه دایه که زور جار ده قه
 جوانه کانیش که چانسی ئه وه یان ده بی قسه یان له سه ر بکریت، به ناوی
 وروژاندنی قسه ی جیددییه وه، ده بن به ژیر هوروژی توپه له قسه وه و له پال
 مه دح و ستایشی بیمانادا زه بریکی کوشنده له دونیای جوانی ده قه که ده دن.
 من پیموایه ئه و ته هریج و ئیستیسهال و پیسنوو سییه ی که ئه مرۆ تا راده یه کی
 زور فه زا ئه ده بیی و رۆژنامه وانیی و هونه رییه که ی ئیمه ی ته نیوه هینده ی ئه و
 گوتاره یه ک ده نگ و یه ک ریتم و یه ک په نگه خه ته ر نییه که به ناوی دابران و
 جیددییه ته وه، له نیو کایه جیا جیاکانی نووسین و په خنده دا خو ی نمایش ده کات.

زانبار:

**دهرباره ی دهربرینی شیعری چ ده بیژیت؟ نایا نه م جوره دهربرینه ته نها له
 شیعردا هه یه، یا خود له ژانرهکانی دیکه ی نه ده بدا ههروهکو چیرۆک و
 رۆمانیشدا به دیده کریت؟ ده کریت بو نموونه له باسکردنی جهنگی کدا دهربرینی
 شیعری هه بییت؟ نایا دهربرینی شیعری تایبه ته به چیه؟**

دلاوهر قهره داغی:

دهربرپینی شیعریی تایبته به هموو شتیک له م دونیایه ی ئیمه دا هر له پوش و دنکه گلککه وه تا دلفین و فیلیک. جا چ شتیک له م گهر دوونه دا هه یه که هه لگری بریکی گوره له شیعرییه ت نه بیت. ئه وه ئیمه یین، ئه وه چاوه کانی مروفه که شیعر له قاقرتترین شتی نیو ژیانه وه، له وشه گه لی تاق و ته نه ای بهر بارپیزه ی زوباندا، هه لده گوزیت. ده شی لیره وه بگری په ی به به شیکی زور له و سیحره ببرد ری که دهربرپینیکی ئاسایی نیو ژیانی روظانه له تیکستیکی شیعریدا پرمان له غه رابه ت و سه رسورمان ده کا. پیموایه هیچ شتیک له م گهر دوونه دا نییه که خاوه ن ژیانی تایبته ی خوی و هه لگری رۆحیکی زیندووی خوی نه بی، هیچ شتیک نییه که به تویتالیک له سیحره دهوره نه درایی و هیزیکی ته قینه وه یی له خویدا هه لنه گرتبی. ئیدی ئه وه پروانین و رمان و دهستی پر له میهری هونه رمندن که ئه و ژیانه نوستووه ی ناو شته کان ده جوولینن و دۆخیکی نویی پیده به خشن. حالی حازر یه کیک له کوله گه کانی چه مکی پیداگوگی نوی (به تایبته ی له نووسینی چیرۆک و شیعر و نیگار و کاری سینه ماییدا بۆ مندال) ئیشکرده له سه ر ویناکردن و بهرجه سته کردن و ئاشناکردنی ئه و ژیانه سه ربه خویه ی شته کان له چوارده ور و له سروشتدا لای مندال و راهینانی هر له و سه ره تایه ی ته مه نییه وه له سه ر ئه وه ی که چون بیته هاوړی هه موو شتیک له م دونیایه دا و چون دهنگیان بناسیته وه و وهک یه که یه کی دانه براو له سیستمه گشتیه که ی گهر دوون، به دیدیکی هه مه لایه نه و ئاراسته جیاوازه وه لییان بنوری و پیوه ندییان له گه لدا بگری و بیان دوینی و گوئیان بۆ رادیریت.

زانیار:

هوکاری نه وه چیه که نینسان له ساته کانی عاشق بووندا. له ساته کانی بینومیدیدا. له ساته کانی ته نه ایی. دلشکان. دابرا. نالوزیدیدا... هانا بۆ شیعر ده بات؟ ناخو نه رستوتالی گووته نی (شیعر له چاوه لسه فه له نینسان نریکتره)؟

دلاوهر قهره داغی:

دهشی هه بوونی ئەو نهینییهی لهو گه رانه وه هه میشه بیه ماندا بۆ شیعر هه مانه، له خودی نهینییه که و ئەو ئەفسوونه دا بیت که شیعر به هۆیه وه داگیرمان دهکات و هه ر جاره و به ته رزیک تاسه ی ده که یه و ده گه پێینه وه لای. من هه ست ده که م که بانگیکی ناوه کی (زۆر جار گه ردوونی) له ناو ئیمه ی مرۆفدا هه یه و ده نگدانه وه که ی (که زۆر جار خوداییه) ته نها له شیعر دا ده بیستین، ئەوه شیعره که ده کری له له حزه یه ک لهو له حزانه دا که ئاماژه تان پێدا، رۆحی هه پروو نبووی خۆمانی تیدا کۆکه یه وه، پشوویه کی تیدا بده یه و لێیه وه هه مدیس به جلکه باراناوییه کانی جهنگه وه بچینه وه ناو دونیا. من به شبه حالی خۆم هه سته ده که م ته نها ئەو ساتانه ی که له گه ل شیعر دام، سه رقالی شتیکم و ئیشیکی گرنگم هه یه، ده نا سال دوازه مانگ و هه موو ئەوه ی له ده قیقه و سه عات و رۆژ و ساله کان ده مینیتته وه، هه سته ده که م پیاویکی ده سته تال و نائومی د و وه ک منالیکی گچکه ده ستوپن سپییم. من پێویسته بلیم که ته نها له نیو شیعر دا و له گه رانه وه م دا بۆ شیعر، خاوه ن ئەو ئازایه تی و متمان به خۆ بوونه م که بژیم، که دلم خۆش بیت بزانه شوینیکم هه یه و ده کری له قه یرانه رۆحیه کانه دا به تاسه وه بم له ده رگای بده م و په نای بۆ به رم و بگه پیمه وه لای.

زانبار:

لای دلاوه ر جیهیشتنی نیشتمان واتای چی؟ مه نفا چ ده گه یه نیت؟ نه دی غه ربی ته عبیره له چی؟ (به تایبه ت که له بریک له شیعره کانتدا هه سته کردنی قوول به غه ربی ناماده گی هه یه)؟

دلاوه ر قه رده اگی:

پیموایه دوا ی ئەو هه موو سالانه ی شه ر و نائومی دی و ناهه قی، ده بیت ئیدی خویندنه وه ی تر بۆ چه مکگه لی مه نفا و نیشتمان بکه یه ن، به تایبه تی که ئیدی به هاری ئازادی، شازده حه قده سالی به سه ردا تپه ری و نائومی دی به نیازی خۆ قووتارکردن، پر باری که شتییه کی گه وره خه لکی ئیمه ی له ئاوی ئیژه دا

ناشت و ئهوهشى مايهوه وهكو تۆوى گۆلى دهم با، به جادده و باخ و رېگا و
شارهكانى دونيادا بلاوبونهوه. ئهدى بهراست نىشتمان چييه؟ من له نىشتمان
بووم و له ناوهوهپرا پر بووم له غهريبيى، ئهوه غهريبييهى كه ئىستا دهشى له
شيعرهكاندا بيبينىت، ههمان ئهوه غهريبييهى كه به كۆل له نىشتمانوه لهگهلا
خۆمدا هيناومه، ئهوه پريشكى غوربهتهى كه له ههندى له شيعرهكاندا سهرنجى
دهدهيت، ههمان ئهوه ئاگرى غوربهتهى كه له نىشتمانوه تيمبهربووه و
ههنوكهش ههر نيلهى ديت. ئهدى بهراست نىشتمان چييه؟ نىشتمان عهلهم و
خهرىته و بسكهى سميل و ئاگرى نهورۆز و سهرچۆپى كيشان و بۆنى خوين
و نهوت و خيانهت و غهدره؟ نىشتمان گهلهكۆمهكى و سهر به سهرى يهكهوه
نان و ئىنشيقاقتى ميزاجيانه و دوكانى وهلا كرپن و ئاييندهى هاوالاتيان
فرۆشته؟ ههمديس دهپرسم ئهري بهراست نىشتمان چييه؟ نىشتمان
كراندنهوهى ئىسكهكانيهتى تا سهر مۆخ؟ نازكيشانى پياوه شهپانى و تاوانبار
و قۆشمه و دلرهقهكانيهتى؟ من دهزانم ئهه نىشتمان سهرى ئيمه يهك
ميژووى گهرهى لهگهلا ئيزندان و پراوهدونانى پياوه پهپووله و بيوهيهكانى
خۆيدا هيه كه ههر له نالى و مهولاناي نهقشى و حاجى قادرى كۆييهوه
دهست پيدهكا و تا ئهمرۆ به شيوهيهكى زور كۆميدىيانه تا سهر منالترين پياوى
كورد دريژ دهبيتهوه. ديسان دهگهريمهوه سهرهتا و دهليم دهبي ئيمه ئيدى به
زوبانيكى دى نىشتمان بدوين جياواز له زمانى نۆستالگيا و قوورپيوان و
كپوزانهوه. زوبانيكى جياواز لهو زوبانهى كه تا ئىستا ئهگىنداي سياسهت لاي
ئيمه به پشتيوانى سهفاسازانى ئهدهب، گوتارى ئهدهبى ئيمهيان له لهسهر
پۆناوه.

هاوالاتى: ژماره 365

2007/10/24